

NAGYKORÚVÁ VÁLT MŰFAJ

Gyerekszínházi körbetekintő

Lehet-e monitoron gyerekszínházat nézni? Megváltoztatták-e a gyerekszínházi térképet az újabb pesti játszóhelyek? Hol a bátorság mostanában? Kinek játszanak, kinek írunk? Milyen néző a csecsemő? Kerekasztal-beszélgetés a gyerekszínházi Nyolcker–Belváros–Náprádfa háromszögben GABNAI KATALIN, STUBER ANDREA és TURBULY LILLA részvételével. A műfajról, amely – ebben megállapodhatunk – nagykorúvá vált Magyarországon.

Stuber Andrea: A gyerekszínház a beszélgetésünk tárgya, de nem lehet nem a karanténhelyzettel kezdeni. Főleg, mert talán nem is elég hosszú a Színház folyóirat átfutási ideje ahhoz, hogy e szám megjelenésekor már túl legyünk rajta. Nyilván kinek-kinek az adottságai, kora, élethelyzete, családi állapota szerint eltérő jelentőségű és gyakorlatú ez a bezártság, de mindannyiunk számára olyasmis, amihez alkalmazkodni kell, sőt, megpróbálni kihozni belőle a legjobbat. Ebben sokat segítenek azok az értékek, amiket a kulturális élet, a művészetek zúdítanak ránk a világhálón. (Épp itt az ideje, hogy a politikusok is rácsodálkozzanak, mit ad, mit jelent ez a gazdagság az embereknek.) A színház mint élő közösségi élmény ugyan nem pótolható be otthon, egyedül, mégis úgy érzem, hogy kincsbányákba jutottam be a laptopommal.

Több hét tapasztalatával a hátam mögött már nagyjából azt is tudom, miként küzdjek meg a bőség zavarával, és hogy mi mire jó nekem. A színházi közvetítések fényűző választékából a tájékozódás szándékával érdemes szemezgetnem. Ha olyan előadást adnak, amit láttam és szerettem, azt jó dolog felidézni most a monitorszínházban. Nem látott produkció felvétele pedig képet ad és kedvet csinálhat: ezt majd szeretném megnézni élőben, amikor lehet. A gyerekszínházi előadások esetében sejtlemem sincs arról, hogy ez a műfaj így hasznavehető-e a gyerekek, a szülők, a célzott karanténközönség számára. Egy kritikusnak azonban fölöttébb hasznos: soha ennyire alaposan nem figyelhettem meg a műalkotás részleteit, mint most.

Arra jöttem rá, hogy személy szerint nekem az operára a legjobb ez az idő és mód. A zene átjön, ahogy kell, a vizualitás befogható, a rendezői szándék (ha van) felismerhető. Csodálatos Wagner-sorozatot teljesítettem – húsvét napjaiban például négy *Parsifal*-előadást néztem végig a legjelentősebb operaházakból –, felmérem az énekesek színe-javát színészi szempontból, ez lesz az életem nagy operakorszaka, az már biztos. Na persze remélem, vírusilag nem tart sokáig.

Turbuly Lilla: Nekem az a tapasztalatom, hogy egy jó előadás felvételről is magához tud szegezni, egy közepes vagy egy gyenge pedig jóval hamarabb elveszít, mint az élő színházban,

ahol, ugye, nem nézem meg közben a leveleimet, és nem megyek ki egy kávéért. Most már igyekszem szisztematikusan minden nap egy előadást megnézni, lehetőleg olyan figyelemmel, mintha színházban ülnék. Az idei évad gyerekelőadásai közül így sikerült már pótolnom néhányat, amit élőben nem láttam. Itt is azt tapasztaltam, hogy ha a felvétel megfelelő minőségű, átjön az előadás ereje vagy erőtlensége.

Gabnai Katalin: Az általános ijedelem első napjait átszínezte egyfajta közösségi meghatottság, valami valós jóérzés, s a szakmai megmenekvés illúziója. Aztán persze sokunkban felébredt a műfaj féltő szorongás is, ami elsősorban az egy kamerával készült, keserves hangminőségű biztonsági előadás-felvételek előkerülésekor jelentkezett, másodsorban – és ez olykor nehezen viselhető rémülettel is járt együtt – a gátlások nem föltétlenül indokolt levetkezését mutató egyéni előadó-művészi megmutatkozások áradata következtében állt elő. Az első ordító pillanatok után megtanultam elzárni az agresszívebb ajánlkozásokat, de némi szívfájdalommal s mindig mély megértéssel tettem ezt. A bezártságból eredő megnyilatkozási kényszer exhibitívebb barátainkat vallomásos megmutatkozásokba csalja, érzik, hogy másnap nem jön senki szembe velük az ismerősök közül, vagy ha igen, a maszk megnyújtja majd a reakcióidőt, s úgymint az információk torlódó hordaléka alá kerül minden. De eljő azért a holnapután is, s azt sejttem és remélem, hogy szakmailag fésültebb percek hoz majd. Gyerekszínházi előadások esetében pedig eszünkbe nem jut felvétellel pótolni a térbeli találkozást.

S. A.: Nézzük akkor, mi volt és mi lesz a térben. A főváros gyerekszínházi térképén látható két nagy pötty: a Kolibri és a Budapest Bábszínház. Markáns, megkülönböztethető alkotóműhelyek, amelyek úgy zártak, hogy valamelyest nyitottak is. (A Kolibrin én például nagy érdeklődéssel figyelem a Kiss Márton-vonalat, míg a Bábszínházban a Hoffer Károly köré szerveződő munkák vonzanak legjobban.) Ezen a két helyen kívül inkább csak befogadó terek léteznek, de azok közül is akad olyan, amelyiknek kialakult profilja, színházi arcéle van, ezért érdemes figyelni rá. Ilyen például a Bethlen Téri Színház, amely vidéki és határon túli gyerekelőadásokat is vendégül lát.

Stuber Andrea. Fotó: Szkárossy Zsuzsa

Igyekszem átnézni azt is, hogy mi a programja a Marczibányi téri műv háznak, a Klebersberg Kultúrkúriának, a nagytétényi Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési Központnak, az Eötvös10-nek, mert olykor el lehet kapni náluk vidéki bábszínházak ígéretes előadásait. A gyerekeknek készült produkciókból – egyszemélyestől sokszemélyesig – hallatlanul nagy a választék, szinte áttekinthetetlen. Minőségileg is igen széles skálán mozog: a vérgagyitól a magasművészetig. Ezért is fontos a körületekintés. Teljesen jogos elvárás a színikritikával szemben úgy a közönség, mint az alkotók részéről, hogy ne csak dokumentálja a gyerekszínházi felhozatalt, hanem eligazodni is segítsen benne. Megszorítással: normális körülmények között jogos elvárás. Vagyis egyrészt akkor, ha a jobbra önerőből színházba járó kritikusoknak lehetőségük van sok-sok gyerekelőadást megnézni Pesten, vidéken, sőt határon túl (ahol – gyakran tűnik így – mintha kicsit lassabban lépne előre a gyerekszínház). Másrészt akkor, ha felület is akad a kritikusok véleményének publikálására, hogy legalább a látottak töredékéről írjanak, írhasanak.

T. L.: Az Andrea által említetteken kívül viszonylagos rendszerességgel követem a Hatszín Teátrum és a B32 kínálatát is. A Hatszínél nem látok határozott művészeti koncepciót, nem tudom megsaccolni, hogy mire számíthatok (ellentétben a Kolibrivel vagy a Budapest Bábszínházzal). Vannak saját előadásai, amelyek a szerzőkre mint húzónevekre épülnek. Ilyen a Janikovszky Éva műveit feldolgozó *Az úgy volt...*, vagy ilyen volt az Adrian Mole-könyvekből készült színdarab. És fogadnak be külsős gyerekelőadásokat, amelyek között láttam színvonalasat (legutóbb az Aranyszamár Bábszínházról *A kis hableányt*) és kevésbé jól sikerültet is (ilyen volt a Manócska Társulattól a *Csikoska és Pöttyöske, avagy a bajba jutott kukák*).

Sokkal tudatosabb építkezést tapasztalok a B32-ben. A Mannával és a Nézőművészeti Kft.-vel együttműködve igényes bábelőadásokat és ifjúsági színházi előadásokat mutatnak, illetve fogadnak be.

Jó, hogy a vidéki bábszínházak eljutnak Budapestre, de sokszor az otthoninál nagyságrendekkel tágasabb, rosszul világitott és hangosított műv házi terekben önmaguk árnyékai tudnak csak lenni.

S. A.: Ez igaz. De úgy vagyok vele, akár a karanténos színház-nézéssel: látni egy előadást, ha korlátozott körülmények között is,

sokkal jobb, mint egyáltalán nem látni. Tisztünk, tapasztalatunk és gyakorlatunk szerint képesek vagyunk arra, hogy ha maga a színházi élmény kívánivalót hagy is maga után, a produkció formátumát akkor is fel tudjuk mérni. Az már a vendégjátékos színházak dolga, hogy reálisan lássák, a gyerekekhez érdemben eljut-e a produkciójuk ezeken a helyeken.

T. L.: Jó tapasztalataim vannak viszont a Kolibri évadnyitó fesztiváljairól, ahol a budapesti közönség több vidéki és határon túli bábegyüttessel is találkozhat, ráadásul ingyen.

Nem esett még szó a Pesti Magyar Színházról, amely gyermek-, ifjúsági és családi színházként aposztrofálja magát. Népszerű, könnyen eladható darabokat tűznek műsorra, a külsőre és a brandre legalább annyira ügyelve, mint a művészi tartalomra. Hogy egy pozitív példát mondjak: az *Időfutár*-sorozat népszerűségére építő előadás szerintem egy jól sikerült adaptáció.

G. K.: Különösen szép csapatmunkának érzem a Kosztolányi-műből ott született *Pacsirta* című produkciót, de egyszerűen nem tudom kiheverni a kamaszoknak szánt, hányaveti dramaturgiával összerakott, zavaros, mi több, kétségbeejtő *Holnapelőttöt*. A nagy sikerrel futó *Legyetek jók, ha tudtok* és a *Kincses sziget* című zenés-táncos nagyprodukciókat pedig egyenesen a kiskamaszokat az értelmes beszédéről leszoktató, s a bulvárszínházra rákapató hadműveletnek érzem.

S. A.: És nem beszélünk még a vidéki bábszínházakról. Leszögezhető, hogy eleve óriási különbséget jelent a budapesti kínálatban bábszínháznak lenni, vagy pedig vidéken, egy kis- vagy nagyváros egyetlen gyerek-, illetve bábszínházaként működni. Ennél érdekesebb az a különbség, ami a vidéki bábszínházak között megfigyelhető annak ellenére is, hogy a gyerekszínházi alkotók legjobbjai – Bartal Kiss Ritától kezdve Kovács Gézán, Kuthy Ágnesen, Markó Róberten és Schneider Jankón át Somogyi Tamásig és tovább – nem egy helyen dolgoznak, hanem számos színház munkájában részt vesznek. Mivel a vidéki bábszínházak színészei kényszerűen kevésbé mozgékonyak, mint a rendezők és a tervezők, ez a fajta körbedolgozás mindenképpen jót tesz a társulatok szakmai fejlődésének. De hogy végül is miért találkozunk megbízhatóan és/vagy izgalmasan jó minőséggel az egyik vidéki városban, a másikban pedig miért nem, azt nekem eddig még nem sikerült megfejtenem.

Turbuly Lilla. Fotó: Véner Orsolya

T. L.: Szerintem ez nagyrészt a művészeti vezetésen múlik. Csak egy példa: azzal, hogy Bartal Kiss Rita a zalaegerszegi Griff Bábszínházhoz szerződött, elindult a színháznak egy felé ívelő, máris sok eredményt mutató korszaka. Meghonosították a városban a csecsemőszínházat, és felnőtt bábszínházi sorozatot is indítottak. Mindkettő (részben vendégladásokkal) igen nagy érdeklődés mellett működik. A saját előadásokhoz jó rendezőket hívnak, és próbálnak minden fejlődési lehetőséget megadni a társulatnak. A Budapesttől való távolsággal egyenes arányban nő ugyanis a bábszínészek fluktuációja, a többség igyekszik fővárosközelbe kerülni. Ebből a szempontból például Veszprém lényegesen jobb helyzetben van Békéscsabánál vagy Zalaegerszegnél.

S. A.: Jelentőséggel bírnak az adottságbeli különbségek is, igen. Összességében mégis valahogy beálltnak hat az egész gyerekszínházi-bábszínházi szcéna. Viszonylag ritkán találkozni meglepő, friss vagy merész művészi innovációval. Nyilvánvalóan határt szabhat a bátorságnak a feladatjelölés kerete: X számú előadással el kell látni Y számú célközönséget a vidéki városban, és arról sem szabad soha megfeledkezni, hogy nem a gyerekközönség dönt a színházlátogatás felől, hanem a felnőttek. Elsősorban a pedagógusok, másodsorban a szülők. Úgyhogy mindenekelőtt az ő igényeiknek kell úgy-ahogy megfelelni. (Mi, kritikusok is értelemszerűen nekik írunk.)

Természetesen az anyagiak is korlátozhatják a művészi szándékokat. Tudjuk, hogy a tao megszüntetése súlyosan érintette a vidéki bábszínházakat is, és az államtitkár nem kertelt: elmondta tavaly a tájékoztatóra hívott bábszínház-igazgatóknak, hogy ha a működésük megfelel a hivatalosság elvárásainak – amely elvárásokat nyugodtan nevezhetünk politikaiaknak, ideológiaiaknak –, akkor lesz pénz a működésükre.

T. L.: Tény, hogy a közönségszervezés nagy úr. A színházaknak bérletszámot és bevételt kell produkálniuk, és az igazgatókat óvatossá teszi, ha egy-egy kortárs darab „kiveri a biztosítékot” néhány szülőnél vagy pedagógusnál. De erre inkább nem a bábszínházaknál, hanem kőszínházak ifjúsági előadásainál láttam példát. Zalaegerszegen a *Kövek* bemutatása vert elég nagy hullámokat, szülői feljelentéssel, helyi politikusi megszólalásokkal. Celldömölkön pedig a halált tematizáló gyerekelőadásról, a *Hantocskáról* vitte ki a gyerekeket az óvónő. A rész téma- és formaválasztásnak lehetnek ilyen hátulütői is.

G. K.: Kérdés, áztatnunk kell-e magunkat azzal, hogy a gyerekcsapatot színházba kísérő nevelő minden esetben drukkere az általunk értékesnek gondolt előadásnak. Nem így látom. De az sem igaz, hogy hiányozna a pedagógustársadalom tagjaiból a csoport-hovatartozás vágya. Olykor elég egy-egy szokatlan szó vagy merésznek vélt élethelyzet, hogy a tanerő – teljes lelki és esztétikai bizonytalanságban létezve – egy suta előadás mellé álljon, s jó ízléstől nem háborgatottan rajongással képzelje azt újító remekműnek. Soha nem felejttem, mennyire meglepett hajdan, amikor egy másodéves tanító (!) szakos hallgatóm bevallotta, hogy ő bizony ez idáig még sosem volt színházban. Hogy úszta meg, el sem tudom képzelni. De most elárulom, hogy felsőoktatási éveim legutolsó félévében Pintér Bélának előadása, *A sütemények királynője* volt az, amire elvittem huszoneves pedagógia szakos fiatalokat, akik közül az egyik szó szerint feljelentett, s erre föl egy megértőbb tanár kolléga levélben kérte a főnökségtől óráim beszüntetését engem alkalmatlannak, tevékenységemet pedig az ifjúság számára károsnak nyilvánítva. A nevelők nevelése mind sürgetőbb és egyre nehezebb feladatunk. De nem adjuk fel.

S. A.: Most egy váratlan ugrással visszatérek a csecsemőszínházhoz, amelyet Lilla az elején említett. Érdekes ennek a műfajnak a látványos karrierje. Például a győri Vaskakasban különösen sikeres, szinte lehetetlen elég előadást tartani. Ha nem lenne képzavar, azt mondhatnánk, hogy a csilláron is lógnak a nézők. Miközben akad rangos bábszínházi vezető, aki pusztán divatnak tartja ezt a műfajt, amely nem is a gyerekről szól, hanem a szülők csinálnak vele programot maguknak. Az én tapasztalatom ennek ellentmond, bár tesztelné azt eddig még sosem vittem magammal, de engem felnőttként nem ritkán lenyűgöz, hogy ebben az egyszerű eszközökkel, kevés szóval, színekkel, hangokkal, zenével dolgozó színházban is milyen változatosan és gazdagon lehet alkotóként megnyilvánulni.

G. K.: Nem kéne tán repülő után kapni abban az esetben sem, ha a szülők csinálnak maguknak gyerekeikkel közös családi programot. Viszont itt jegyzem meg, hogy bár a jó gyerek-színházat – kiváló megformáltsága okán – a felnőttek is élvezik, keveslem a klasszikus, mindannyiunknak szóló (urambocsá, ki nem tekert cselekményű), hősfelmutató nagymeséket mind a báb, mind a hagyományos színházak műsorából. Hiányzik a fájdalmat is vállaló morális örökítőanyag a cselekmények jó részéből, amit a díszítésül ráaggatott ilyen-olyan „jelleg” nem tud

helyettesíteni. Kevéske öröm, hogy az osztálytermi foglalkozások majdnem felénél ez viszont megvan, és működik.

T. L.: Vannak jó vírusok is. A színházi nevelés terjedését én ilyennek látom. A két budapesti műhely, a Káva és a Kerekasztal szép lassan Győrtől Debrecenig „megfertőzte” az egész országot. Ma már nagyon sok fővárosi és vidéki műhelyben születnek színvonalas programok, és az is példaértékű, ahogy ez a terület megszervezte önmagát, rendszeresen fórumokat, workshopokat tartanak, együttműködnek, közös előadásokat hoznak létre. Persze van olyan is, hogy kellő szaktudás nélkül fut neki egy-egy színház ennek a területnek, és sajnos egy jól működő műhely is gyorsan szét tud esni, ha a kulcsemberek máshová szerződnek.

S. A.: Ha jól értettem, amit Kati számon kért, akkor hozzáfűzöm, hogy van egy nagyon virulens vonulata ennek a hagyományosnak mondható, sőt saját hagyományait is megteremtő színházcsinálásnak. Egyszemélyes vagy legalábbis kis személyzetű, családinak is nevezhető színházak művelik: például a *Vitéz László* vásári bábjátékkal összefonódott Pályi Jánost említhetném, vagy Pilári Gábor családjának MárkusZínházát. De a fiatalok is gondolkodnak – frissen és üdén – ilyen kis szabadcsapatokban. Ott van Schneider Jankóék Hepp Truppja vagy a Markó-Valentyik Annát előtérbe állító KL Színház. Fabók Mancsi Bábszínházáról nem is beszélve, vagy mégis inkább beszélve: mert az ő egyszemélyes bábszínháza – a szükséges kísérettel – igazi gyöngyszeme a műfajnak. Ha kinyitnak majd a színházak, az első dolgaim

egyike lesz élőben is megnézni a Nemzeti Színházban létrehozott *A fekete kakas* című előadását. Dízlet: Mátravölgyi Ákos, bábok: Palya Gábor – teszem hozzá, mert hajlamosak vagyunk csak a rendezőket említeni. Ami egy picit hasonlít ahhoz, mint ha egy képzőművészeti kiállítás kapcsán csak a kurátorról beszélnénk. Úgyhogy sorolok is jeles tervezőket Boráros Szilárdtól Michac Gáboron át Orosz Klaudiáig.

T. L.: És a szakmában nemcsak a fiatalok, de a legfiatalabb, az egyetemről éppen kikerült korosztály is viszi tovább a stafétabotot: gondoljunk csak Barna Zsombor és Horváth Márk vásári bábjátékos előadásaira. Sőt, Barna Zsombor még a Fabók Mariann által megálmodott Vas Juliskát is „kölcsonkérte” – mint Vitéz László partnerét –, így reménykedhetünk abban, hogy ez a nálunk tradicionálisan maszkulin műfaj lassacskán emancipálódik.

Mindenképpen említsük meg az utóbbi időszak újdonságát: elindult a Lázár Ervin Program. A kitűzött cél – hogy minden gyereket legalább évente egyszer elvigyenek színházba, azokat is, akiknek nincs bérletük, akik másképp sosem jutnának el –, ha függetlenítjük a körülötte lévő kultúrpolitikai helyzettől, jó. A kérdés az, hogyan működik ez majd a gyakorlatban. Nyilván sokféleképpen, és a színházaknak is tanulniuk kell, hogy lehet ezt a lehetőséget művészi szempontból is jól használni. Láttam olyan előadást, amelyik már kifejezetten erre a programra készült – láthatólag a szokásosnál bőségesebb költségvetésből, megfelelő színvonalon. Máshol a korábbi évad egy-egy előadását újították fel, és turnéztatták meg a megyei művelődési házakban, mivel rájöttek, hogy ha az idej előadásokat teszik be a programba, akkor előfordul olyan, hogy délelőtt a gyerek bérletben nézi meg ugyanazt az előadást, amit délután a Lázár Ervin Program keretében. Reménykedjünk, hogy a színházak jól élnek majd ezzel a lehetőséggel.

G. K.: De vajon fogunk-e minderről értékelhető szakmai visszajelzést kapni? Avagy ha szándékunkban áll, mi, színházi recenzensek meg tudjuk-e nézni ezeket az előadásokat? Erre semmiféle gazdasági reménységünk sincsen. Lesz-e mód arra, hogy az előállított produkciók mint esztétikai és szociális javak megbeszélés tárgyát képezzék? A *spiritusonline.hu* gyerekszínházi folyóirat, ha talán működhet is tovább, egymaga nem bír fölvenni és földolgozni minden információt. Milyen jó is lenne, ha a Lázár Ervin Program szakmai tanulságainak egy-egy korosztályi vagy műfaji szempontok szerint összeáll, barátsággal és megértéssel megalapozott, jövőre figyelő, elemző workshopot szentelnénk! Az alkotók, ha nem csupán az ítések számonkérő, szűkülő tekintetét érzik, hajlandók lennének talán ilyesfajta beszélgetésekre. Ez mindannyiunk érdeke lenne. De vajon ki szervezhetné meg az egészet?

T. L.: A kecskeméti vagy a kaposvári fesztivál például alkalmas lehetne a tapasztalatok összegzésére, a dilemmák megbeszélésére. És ha már szakmai visszajelzésről szóltál, legyünk egy kicsit önkritikusak is, és valljuk be, hogy a kritikusok közül kevesen néznek rendszeresen gyerekelőadásokat. Sajnos még most is nemegyszer hallom azt kollégáktól, hogy mivel éppen nincsen a célkorosztályba tartozó gyerek vagy unoka a családban, ők bizony nem mennek gyerek- vagy bábszínházba. A *Spiritus*nak köszönhetően az oda járók köre bővült egy-két emberrel, de lenne még tennivalónk e téren. Ezért volt jó, hogy két éve meghívtak bennünket a kecskeméti bábtalálkozóra. Több, e területtel addig nem foglalkozó kritikus is átfogó képet kapott a hazai bábszínházokról. Mivel a meghívás már az idej találkozóra is megérkezett, reméljük, októberben újra élőben ismerkedhetünk az elmúlt két év termésével.